

Vipavska dolina je spregovorila

Veličasten dan, največja čast, dan v zgodovini Vipavske doline! Dvajset tisoč ljudi od 27.000, ki jih šteje vipavski okraj, je demonstriralo na glavnem ajdovškem trgu proti samostojni državi Julijske krajine, katero bi nam rada vsilila svetovna reakcija. Dvajset tisoč ljudi, od najstarejših pa do malih pionirčkov, je z kričalo v obraz mednarodni reakciji, da je dovolj suženjstva, dovolj zločinov, dovolj nikanj proti naši pravični zahtevi — priključitve k Titovi Jugoslaviji. Mi smo se borili štiri leta z orožjem v roki proti fašizmu in nacizmu, in danes mi zahtevamo to, kar smo si priborili: svobodo ljudstva v Titovi Jugoslaviji!

Odgovor, ki ga je dobila mednarodna reakcija, je bil močan in krepak, kakor je močno in krepko naše vipavsko ljudstvo. Če kdo ne vzame zares naše zahteve po priključitvi k Titovi Jugoslaviji, naj si vzame lekcijo z vseljidskega in vse narodnega tabora v Ajdovščini. To, kar smo si priborili z našimi žrtvami, nadlami partizani in umorjenimi od nacističnega terorja ter požganimi domovi, je naše in bo vedno naše. Vipavsko ljudstvo je v borbi ojekleno in postaja bolj in bolj dejavno. Štirideset tisoč pesti se je dvignilo, ko se je omenila samostojna država. Nikdar in nikoli ni Vipavska dolina videla kaj takega.

Domacia reakcija je na tleh. Zadnja dva meseca, ob priliki kampanje za Titovo ustavo, je zlasti reakcionarna duhovščina hotela razbiti enotnost ljudskih množic in oslabilo našo narodno osvobodilno borbo. Nešteto prižnic se je spremenilo v pozorišče najostudnejših gonj proti ljudski oblasti in Titovi Jugoslaviji. Takoj po notih angleške vlade, z ozirom na internacionalizacijo Julijske krajine, je reakcija postala nosilec te rešitve, in prižnice so postale glavni zvočniki reakcionarne propagande. Ni jim uspelo; vse ljudstvo je prišlo v Ajdovščino, reakcija je politično odrezana od ljudskih množic.

V najodločilnejših trenutkih zgodovine naših narodov je reakcija prisiljena, da vrže z obraza srojo krinko in da se pokaže taka, kakršna je. V našem primeru: narodno izdajalska. Ze nekaj časa poprej so naša ljudska zborovanja in zbori volivcev spremenili svojo obliko. Namesto obravnavanja drobnih dnevnih vprašanj so bila vsepovsod ta zborovanja ena sama politična manifestacija, silen ogoren protest proti temu, da bi se našemu ljudstvu vsiljevala »avtonomija«. Vseljidska in vsenarodna demonstracija v Ajdovščini je bila združena v enotno sliko tega, kar smo zadnje dneve doživljali po vaseh.

Ko nam je mednarodna reakcija, s pomočjo domačih izdajalcev, ki so svojčasno zbežali čez Sočo, vsilila demarkacijsko črto, je ona računala na to, da bo zlomila odporno silo ljudstva in si na ta način pripravila teren za popolno zaslužjenje Julijske krajine. Zlasti gospodarske težkoče, ki so morale nujno nastati v zvezi s to črto, naj bi igrale veliko vlogo v protiljudskih računih. Zgodilo se je nasprotno, vsi računi so bili prekriti; stara računica je odpovedala. Borbeni duh ljudstva se je v novih pogojih narodno osvobodilne borbe razvel s še večjim ognjem, zahteva po Gorici in Trstu za Titovo Jugoslavijo je postala še večja kot poprej.

Mi smo po vsej pravici ponosni na ta dan v Ajdovščini. Ponosni tudi zaradi tega, ker je bilo tega dne tudi jasno dokazano, da so pri nas odbori SIAU postali zares životvorna sila, za res vseljidska organizacija, da je povezanost med njimi in širokimi ljudskimi množicami dejanska. Danes res ni razlike med tem, če rečemo

(Nadaljevanje z 2. strani.)

na volja in želja ogromne večine naših narodov, ki so se štiri leta skupno z velikimi zavezniki borili proti fašizmu za uresničitev načel Atlantske listine. Odločno podpiramo zahtevo, ki ste jo tako modro naglasili, naj mesto Trst kot sedma ljudska republika stopi v sklop FLRJ, izražajoč tako voljo ogromne večine narodov Julijske krajine. Odločno zavračamo poizkus, da se mesto Trst postavi pod internacionalno kontrolo in tako oddvoji od svojega prirodnega zaledja. Zato Vas prosimo, da še nadalje trdno vztrajate v borbi za naše zakonite pravice. Mi, Hrvati, Slovenci in Italijani Julijske krajine ter mesta Trsta pa bomo v trdnem bratstvu in edinstvu napravili vse, da Vam damo vso pomoč in podporo v tej borbi ter izjavljamo, da smo pripravljeni z vsemi silami braniti naše s krvjo priborjene pravice, ker vemo, da bomo lahko samo v FLRJ uživali vso svobodo in demokracijo ter tako ustvarili boljše in lepšo bodočnost. Naj živi FLRJ, naj živi jugoslovanska delegacija na skupščini Združenih narodov, naj živi njen vodja tov. Edvard Kardelj!

Podpredsedniku vlade in vodji jugoslovanske delegacije tov. Edvardu Kardelju

S svoje plenarne seje v Trstu Vam pošilja Glavni odbor SIAU Julijske krajine in Trsta, nosilci politike bratstva in edinstva narodov Julijske krajine, svoje borbeno pozdrave. Glavni odbor se zahvaljuje Vam ter ostalim članom jugoslovanske delegacije za vse razumevanje in težko borbo, ki jo vodite, da bi bila naša Julijska krajina z mestom Trstom čimprej priključena FLRJ, ker je to trd-

Mogočen vseljidski in narodni tabor

Dvajsettisočglava množica je v Ajdovščini ponovno pribila zahtevo primorskega ljudstva: »Hočemo k Titovi Jugoslaviji« in »Protestiramo proti vsaki drugačni obliki rešitve vprašanja Julijske Krajine in Trsta«

Tako govori Primorska: »Hočemo k Titovi Jugoslaviji« in »Protestiramo proti avtonomni Julijski Krajini«

Dne 30. januarja je spregovorila Vipavska dolina. Ze v ranih jutranjih urah so se začele sipati v veličastno okrašeno Ajdovščino silne množice ljudi. Z vseh strani je donela partizanska pesem, ponosne zastave in mogočni transparenti so se dvigali nad množico. Prišli so ljudje s Cola, iz Šempasa, iz Št. Vida, iz Sv. Križa, sploh iz vseh vasi vipavskega okraja. Ajdovščina je bila ta dan okrašena kot še nikoli. Vsa je bila v zelenju in zastavah, vse stene so bile okrašene s parolami in nad trgov so rdele ogromne črke: Slovenci smo tu od nekdanj — Hočemo Titovo Jugoslavijo. Vse od pol desete dopoldne pa skoraj do pol enajstih so vrele z vseh strani množice na trg.

Nad dvajsettisočglavo množico je kot prvi nagovoril tovariš Vodopivec, predsednik OIO za Vipavsko: »Tovariši in tovarišice, bodite pristrčno pozdravljeni vi vsi, ki ste iz bližnjih in daljnjih krajev prišli na današnji vseljidski tabor v Ajdovščini, da izpričate vsemu svetu vašo neomajno voljo in zahtevo po priključitvi k Titovi Jugoslaviji.« Nadalje je tovariš Vodopivec še posebej pozdravil hrbre partizane, aktiviste, naše junaške matere in žene, našo neustrašeno mladino in vse tiste, katere je fašizem razgnal s slovenske zemlje. Za tem je pozdravil najboljše sinove in zastopnike primorskega ljudstva tov. Franceta Bevka, predsednika PNOO, tov. Ivana Regenta, člana PIO SIAU, nadalje tov. Franceta Perovška, tajnika PPNOO, ki je s svojimi edinstvenimi deli med primorskimi partizani postal sam po volji ljudstva Pri-

Tov. Bevka govori

SIAU ali ljudstvo Julijske krajine — to je namreč vseeno. Potrdilo za to je manifestacija in demonstracija, na kateri je spregovorilo tri četrtine vseh prebivalcev našega okraja.

Vodopivec Albin.

morec. Svoje pozdrave je zaključil takole: »Današnji vseljidski tabor v Ajdovščini se bo vršil pod gesli: Dol z imperialistično Italijo! Dol s »samostojno« Julijsko krajino! Za našo Jugoslavijo, za našega Tita!«

Za njim je spregovoril tov. France Bevka, ki je v svojem klenem izjavljaju podčrtal osnovne zahteve primorskega ljudstva:

Slovenci imamo prvič v zgodovini svojo lastno državo,

svojo lastno republiko, ki je povezana z ostalimi jugoslovanskimi republikami v enoto, naslonjeno na ostale resnično demokratične sile sveta, da je ne more ogroziti noben sovražnik od zunaj. In da se bomo lahko prosto razvijali in napredovali tako v gospodarskem kot v kulturnem pogledu, hočemo biti tej slovenski republiki priključeni tudi mi, primorski Slovenci. Mi spadamo tja, kjer so naši bratje po krvi in jeziku, mi smo se zato borili, mi smo zato kravalili, mi smo to že stokrat in tisočkrat jasno povedali vsemu svetu.

Tovariši in tovarišice, to slišite vsak dan, da

ima nova Jugoslavija mnogo strupenih nasprotnikov

Nasprotna ji je mednarodna kapitalistična reakcija, ki vidi, da jugoslovanski narodov ne bo mogla več izkoristiti v svoje namene. Nasprotni so ji narodni izdajalci, ki so pobegnili v tujino in se ne upajo domov, ker imajo preveč zločinov na svoji vesti. V svoji jezi, da ne morejo več bogaleti na račun ljudstva, na najgrši način blatio in obrekujejo svojo lastno domovino ter s tem služijo našim najhujšim sovražnikom.

Vpijejo, češ, da v Jugoslaviji ni svobode, da tam delijo zemljo in da preganjajo vero. Vse to so zgolj neumnosti in zlobne laži. Poglejmo, kaj je svoboda v Jugoslaviji. V Jugoslaviji je svoboda veroizpovedi, vsak narod se lahko svobodno izjvolja, dovoljene so tudi stranke, kjer jih ljudstvo hoče. Tam je svoboda tiska, govora, zborovanja in združevanja za vsakega pošle-nega rodoljuba. To je pa res, da v Jugoslaviji ni svobode za fašiste in narodne izdajalce in je tudi nikoli ne bo. Ljudstvo, ki je zaradi njih toliko trpe-lo, ne bo nikoli dopustilo, da bi ti ljudje prišli na oblast in spravili narod v nesrečo.

Kaj pa je z delitvijo zemlje, z agrarno reformo? Res je, da

v Jugoslaviji delijo zemljo.

Vemo tudi, da so vas strašili, češ, da bomo kmetom pobrali vso zemljo in jo razdelili med ose na enake dele. To je neumna laž. Pomisliti morate, da je imelo v stari Jugoslaviji 208 velikih posestnikov prav toliko zemljo kot 243.750 kmetov. Eni niso vedeli, kam bi z zemljo, drugi pa so tolkli revščino. Presodite, ali je bilo to pravično! Ta zemlja se sedaj deli med tiste, ki imajo pre-malo zemlje ali pa sploh nič. Vsak, kdor zemljo obdeluje, si jo lahko obdrži do 45 ha in celo tisti, ki zemlje ne obdelujejo sami, si jo smejo obdržati do 5 ha, cerkve in samostani pa celo 10—20 ha. Da bi pa na splošno delili zemljo, o tem ni niti govora. Po novi ustavi je zakonito zajamčena pri-vatna lastnina. K temu naj še dodam,

da je bil sprejet poseben zakon, po katerem je brisana velika večina kmečkih dolgov. Nova ustava izrecno pravi, da bo ščitila malega in srednjega kmeta.

Kaj pa je s preganjanjem vere? — Osvobodilna fronta je vedno proglasala svobodo vere in se tega tudi drži. Kakor ste videli, se prerokovanje domobrancev, da bomo požgali vse cerkve in pobili vse duhovnike, ni izpolnilo. Cer-kve še danes stojijo, duhovniki mašujejo, bi pa molite kakor vam drago. Če so v Jugoslaviji kaznovali kakega duhovnika, ga niso kaznovali zato, ker je bil duhovnik, ampak zato, ker je bil

narodni izdajalec.

Ločitev cerkve od države, ki jo namerava izvesti Jugoslavija, pa tudi ni nič novega. Cerkev je ločena od države v Ameriki, v Angliji, v Franciji, skoraj v vseh državah sveta, pa se zaradi tega nihče ne zgraža. Cerkev je bila ločena od države tudi v Italiji pred lateransko pogodbo. Toda eno si zapomnite: nobena država se ne veže s cerkvijo iz ljubezni do cerkve, da bi ji pomagala, ampak da bi sama imela od tega koristi. To se je posebno pokazalo v Italiji. Eno proih dejanj povezanosti države s cerkvijo v Italiji je bila prepoved slovenskega bogoslužja v Slovenski Benečiji in preganjanje istega v Sloven-skem Primorju. Cerkev ni bila več svobodna, da bi se lahko postavila za ena-kopravnost jezikov v bogoslužju, ker je bila vezana s pogodbo, da si je imela od tega nekaj posebnih pravic in material-nih koristi. Nova Jugoslavija, ki stoji na staljših enakosti vseh, pa ne more nikomur priznati kakih posebnih pra-

ve te dni sprejeta, je ena najmodernejših ustav v Evropi, ako izvozamo Sovjetsko zvezo. Po nji je vsa oblast v rokah ljudstva in zdaj je od ljudstva odvisno, da si zgradi srečen dom, v katerem bodo imeli enake pravice in dolžnosti kmetje, delavci in izobraženci.

In tej državi moramo biti priključeni tudi mi, primorski Slovenci. Naše težnje po združitvi s svojimi brati niso nove, ampak sto let stare. Mi dobro vemo, da se narodno lahko ohranimo le v močni državni skupnosti. Ze po pri-svetlojni vojni smo upali, da bomo osvobo-jeni in združeni. Toda bili smo oslep-parjeni in priključeni tuji imperialistični državi, ki nas je hotela raznaroditi. Morali smo prestati 25 let zatira-nja in trpljenja, da se je zopet pokazala ugodna prilika. Prav v mesecih, ki so pred nami, se bo odločala naša bodoča usoda.

Ne tajimo, da imamo v svetu mnogo nasprotnikov naše svobode.

Prvi nasprotnik je Italija,

ki je bila sicer poražena, a je zopet začela dvigati glavo. Namesto, da bi lepo molčala zaradi tolikih zločinov, ki jih je storila nad našim ljudstvom, zopet zahteva čisto slovenske kraje. Prav iz Italije prihajajo najgrše laži in obre-kovanja proti novi Jugoslaviji. Pomaga-jmo jim svedeti tisti zločinci, ki so bili pred partizani pobegnili čez Sočo. Mi-slim, da ni primorskega Slovenca, ki bi se hotel živeti pod Italijo. In če je, ga lahko po vsej pravici imenujemo narodnega izdajalca. Italiji pa povemo samo to, da naj nam najprej poravnava-saj materialno škodo, ki nam jo je na-

Ljudstvo posluša besede tov. Franceta Bevka

vic, kakor tudi noče cerkve izrabljati v svojo korist. Zadnje čase sem bral v jugoslovanskih listih vrsto člankov, v katerih se katoliški duhovniki zavze-majo za ločitev cerkve od države. Če bi bilo to res nekaj tako strašnega, bi se vendar noben katoliški duhovnik ne upal tega zagovarjati.

Vera bo zmeraj svobodna, le tega ne bomo nikoli dopustili, da bi se cerkve izrabljale v politične, protiljudske namene. Mi smo tistim duhovnikom, ki so šli z narodom, vedno izkazovali ose splošnovanje. V beograjski zbornici je več katoliških duhovnikov, ki jim je ljudstvo izkazalo zaupanje s tem, da jih je izvolilo za narodne poslance.

Tistim, ki toliko klevetajo proti Ju-goslaviji, češ, da tam preganjajo vero, bi nekaj drugega položili na srce. Tržaški škof Santin prav te dni preganja nekatere hroatske duhovnike v Istri samo zato, ker so bili pri zadnjih volitvah izvoljeni v naše narodno osvobodilne odbore. V Istri so v čisto hroatskih oaseh še danes italijanski duhov-niki, ki so jih tam nastavili fašistični škofje, da bi narod potujčevali. Osem mesecev po osvoboditvi morajo Hrvati tistih vasi še danes poslušati italijan-sčino v cerkvah. V Slovenski Benečiji še vedno niso dovoljene slovenske pridige in molitbe. To škoduje cerkvi in veri, ne pa agrarna reforma in ločitev cerkve od države.

Sepeda so v Jugoslaviji tudi neka-tere težave, tega ne bomo tajili. V ne-kaj mesecih se ne da vsega popraviti, kar je v štirih letih porušila vojna. To-da le težave so v Jugoslaviji veliko manjše kot v drugih deželah Evrope.

Ljudstvo, ki ve, da dela zase, se je z vso vsmo lotilo dela.

Eno je gotovo, da bo Jugoslavija prva dežela, ki se bo doignila iz razvalin. Za to ima vse pogoje. Njena Ustava, ki

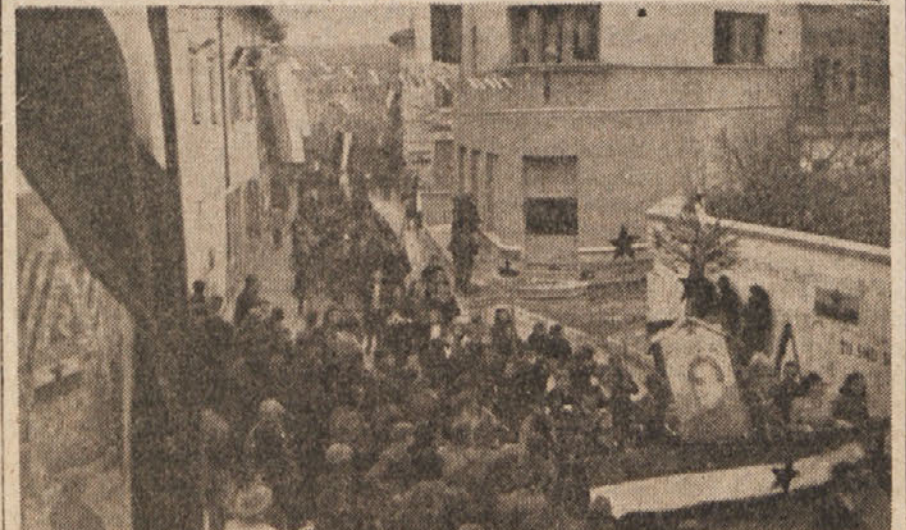
redila, ako hoče, da si bomo dobri so-sedi, ne pa, da zahteva našo zemljo.

Drugi nasprotnik je mednarodna reakcija,

ki ima z našo zemljo in posebno s Trstom svoje posebne račune. Ko je spoznala, da naše ljudstvo ne mara nič slišati o Italiji, je začela govoriti o in-ternacionalizaciji. To se pravi, da bi mi ne imeli samo enega gospodarja, ampak kar več gospodarjev. Vsi pa ve-ste, da hiša, ki ima več gospodarjev, gotovo propade. V tem primeru bi ne bilo govorja o kaki ljudski oblasti, vse bi bilo pri starem. Bogaleti bi posa-mezniki, stranke bi se prepirale med se-boj, ose v škodo delovnega ljudstva. V narodnem pogledu bi vladale razmere, kot vladajo danes v coni A, kjer se mo-ramo boriti za pravice slovenskega je-zika, ki mu ne priznaajo enakopravnosti z italijanskim niti v radiu, niti na sodnih, niti v šolah. Taka umetna tvorba bi bila gospodarsko popolnoma odvisna, nezmožna razvoja in napred-ka, obsojena na klavno životarjenje. Zaradi dejstva, da je mednarodna reak-cija naklonjena Italiji, bi se lahko tudi zgodilo, da bi ji pozneje v kakem ugod-nem trenutku našo deželo z nami pred celo poklonila. To so razlogi, zaradi ka-terih moramo odločno odklanjati vsako podobno barantanje z našo zemljo, ki smo jo več kot enkrat odkupili s svo-jo krypto.

Tretji nasprotniki so pri nas doma.

To so tisti narodni izdajalci, ki so bili pobegnili pred ljudsko sodbo in so se potem ornilo v cono A. Ti blatio in obrekujejo našo ljudsko oblast, širijo laži o Jugoslaviji in se izražajo, češ, saj tudi mi smo za Jugoslavijo, a ne za (Nadaljevanje na 5. strani)

Pogled na nepozabno povorko

Očka Hrovatin govori

Naše ljudstvo samo odloča o svoji usodi

(Nadaljevanje s 3. strani)

Titovo. Ti bedaki tako govorijo, kakor da bi imeli dve Jugoslaviji v žepu. Toda, če bi bilo po njihovem, bi niti ene Jugoslavije ne bilo. Po zaslugi našega osobodilnega gibanja pa Jugoslavija je in ta je Titova. In bo Titova, to se pravi: demokratična ljudska Jugoslavija, tudi ostala. Kdor ni za to Jugoslavijo, je proti njej, je tedaj za naše ponovno suženstvo. Tretjega ni! Tovariši, tovarišice! Mi v naših težnjah in v našem boju nismo osamljeni. Za nami so vsi jugoslovanski narodi, za nami so vse resnično svobodoljubne demokratske množice sveta.

Naši strani je naš najkrepkejši zaveznik: naša pravica.

V teh odločilnih trenutkih se moramo zavedati bolj kot kdaj prej, da imamo mi sami v rokah svojo usodo. Ako bomo enotni in odločni v svoji zahtevi, da ne maramo nobene druge rešitve kot samo priključitev k Jugoslaviji, je ne bo sile na svetu, ki bi nam mogla vsiliti svojo voljo. Izkazati smo se v osobodilni borbi, izkazali se še danes! Priporočimo sebi in otrokom lepše, srečnejše življenje, ki je možno le, ako smo neodvisni v federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Naj živi naša svoboda!

Množica je ponavljajoče vzklíkala in odobraval besede tovariša Bevka. »Samo ena je Jugoslavija in ta je in bo Titova!

»Proč s narodnimi izdajalci!«

»Avtonomija Julijske krajine pomeni izdajstvo nad primorskim ljudstvom!«

Za to. Bevkom je spregovoril očka Hrovatin iz Šempasa, to je najstarejši protifašistični bорец iz Vipavske doline, mož, ki je bil od fašistov zaradi svoje protifašistične nastojenosti in poštene patriotičnosti šestnajstkrat zaprt in interniran in je tudi, kljub visokim letom, zvest svojim načelom, stolp in partizanske vrste. Med drugim je naš očka naglasil: »Naše žrtve v sedanji vojni so tako ogromne, da ne bi bilo potreba z našimi strani nikakega dokazovanja, da

je Primorska naša, slovenska, jugoslovanska, Titova.

Ker pa že hočete od nas dokazov, naj ves svet ve, da nam tudi teh ne manjka. Našo zemljo, ki je napojena s krvjo naših najboljših ljudi, ne sme skruniti nihče, ker je bila naša, je naša in naša ostane, vse dokler bo bedel nad nami naš oče sivi Nanos in Caven. Zato naj živi naša Primorska v objemu Titove Jugoslavije pod modrim vodstvom našega velikega Tita in Kardelja. Množica je s ponavljajočimi vzklíki pozdravila besede očke Hrovatina.

Za Hrovatinom pa je spregovoril tov. Ivan Regent, član Vseslovenskega komiteja v Moskvi, in poudaril, da prinaša pozdrave tržaškega delavstva, ki vztraja z ljudstvom ostalih predelov Julijske krajine v neizprosni borbi proti vsem, ki kakor koli skušajo škodovati našim osnovnim zahtevam. Prav tako kakor tov. Bevk je naglasil tov. Regent vsa osnovna dejstva, ki nastopajo v zvezi z zahtevo našega ljudstva po priključitvi k Titovi Jugoslaviji.

Ze med samim govorom je množica prekinjala z vzklíkanjem govornika in odnevala je enušna zahteva: »Hočemo k Titovi Jugoslaviji! Proč s izdajalci!«

»Avtonomna Julijska Krajina je protiljudska zamisel.«

Nad množico so se dvigale ogromne črke: Trst, Pulj, Gorica.

V imenu poštene narodne duhovščine je nato spregovoril duhovnik Škrjaj iz Ilirske Bistrice. V svojem nagovoru je razkrinkal vso protiljudsko duhovščino, ki si lasti monopol nad vero in vernim ljudstvom zato, da izdaja delovno ljudstvo. Govoreč o naši ustavi, ki jo je prav ta sodrga protiljudske duhovščine, ki se je spajdašila z znanim fašističnim izdajalcem Margottijem, tako krčevito napadla, ker se je zavedala, da s tem napada ljudsko Jugoslavijo, ljudsko oblast in ljudske množice same, ki so za dosego vsega tega toliko žrtvale, je približno takole dejal: »Kaj pa agrarna reforma? Zemljo tistemu, ki jo obdeluje! S tem bo izgubila tudi cerkev tisto zemljo, ki si jo je v preteklosti pridobila s tem, da jo je sprejemala kot dar iz rok ljudstva.

Ali se bo zgodila komu krivica, če dobi sedaj ljudstvo nazaj to mrtvo zemljo?

Nikomur! Zemljo bo dobil v roke kmet in to je pravično. In kjer je duhovnik z vernim ljudstvom in je narodu zvest, ta duhovnik prav gotovo ne bo umrl od lakote, čeprav nima ogromnega posestva in ne vem kolik-

ko glav živine v hlevu. Torej je agrarna reforma samo v korist našemu ljudstvu.

Del duhovščine se je odtujil ljudstvu in šel na žalost po svoji poti. To duhovščino mi obsojamo.

Obsojamo jo zato in to upravičeno, ker je zapustila ljudstvo,

s katerim bi morala biti vedno skupaj. Zapustila ga je pa prav v času, ko si je naše ljudstvo končno enkrat priborilo svobodo in dobilo oblast v svoje roke.

Tudi internacionalizacija Julijske krajine in Trsta je samo spletko, škodljiva ljudstvu. Mi narodni duhovniki, ki smo stali s poštenimi nameni ob strani ljudstva že v času narodno osvobodilne borbe, tudi danes skupno z narodom obsojamo vsako drugo rešitev, ki je v nasprotju s priključitvijo te naše zemlje k Titovi Jugoslaviji. Kdor danes drugače misli ali govori, ta govori nepošteno, našemu ljudstvu škodljivo in je zato narodni izdajalec.

Mi vemo, da se pravi biti narodni duhovnik, biti duhovnik, ki je vedno z narodom in ga podpira pri njegovem delu. Poštena duhovščina bo še v naprej ob narodu. Če bo duhovščina z ljudstvom, bo tudi to ljudstvo z duhovščino dobro.

V nadaljnjem izvajanju je tovariš Škrjaj ponovno pribil vsa dejstva in je ponovno obsojil delovanje protiljudske duhovščine. Za svoje poštene besede je bil od množice nagrajen s prisrčnim odobravanjem in ljudstvo je vzklíkalo: »Hočemo dobre, poštene duhovnike!

»Proč s protiljudsko duhovščino,

ki izdaja interese ljudstva! V cerkev hočemo vero, ne pa Margottijevega fašističnega nauka!«

Nadalje je spregovoril tov. France Perovšek, tajnik PPNÖ, ki je naglasil predvsem dejstvo, da se nahaja primorsko ljudstvo še danes v borbi. »Nikakor ni slučajna ta naša današnja veličastna manifestacija, ko manifestiramo za našo ljudsko oblast in našo zahtevo po priključitvi Julijske krajine in Trsta k naši Titovi Jugoslaviji,« je predvsem jasno naglasil tov. Perovšek. Množica je njegove besede podprla z glasnim vzklíkanjem. V nadaljnjem je govoril tudi o tem, da ta dan naše ljudstvo ne manifestira samo, ampak tudi prav zavestno demonstrira proti vsem reakcionarnim spletkam, s katerimi skušajo nasprotniki našega ljudstva oslupariti ljudstvo za pridobitve narodno osvobodilne borbe. »Vse to priča,« je naglasil tov. Perovšek, »da je naše ljudstvo neomajno vztrajno in tem, da zmagovito zaključijo svojo četrt stoletja trajajočo borbo proti fašizmu in imperializmu, zato da dobi ljudsko oblast v roke in da se pridruži ostalim bratom Jugoslovonom. Seveda pa so oblike današnje borbe precej drugačne od krvave borbe, ki smo jo pred kratkim zaključili in pregnali fašiste iz dežele.

Danes blyemo gospodarsko borbo,

v tej borbi nam naši sovražniki še povečujejo težkoče. Potem se je tov. Perovšek podrobneje dotaknil vseh gospodarskih in političnih vprašanj in nalog, s katerimi se danes ukvarja naše ljudstvo, in to izvajanje zaključil: »Santo zato ne moremo tako v celoti obnavljati, tako v celoti napredovati kot morejo to množice v Jugoslaviji, ker nas loči od njih vsiljena začasna meja in ker je naša Julijska krajina razpolovljena z ljudstvom vsiljeno demarkacijsko črto.« V tem je ljudstvo govornika prekinilo z dolgotrajnim vzklíkanjem: »Hočemo Titovo Jugoslavijo! Tukaj je Jugoslavija!«

Potem je tov. Perovšek še govoril o naših velikih zaveznikih, o njihovi pomoči v naši borbi, med katerimi je brez nadaljnega naš najmočnejši in najsilnejši zaveznik SZ. Dokler ima ljudstvo take zaveznike, se temu ljudstvu ni treba bati protiljudskih škodljivcev.

da bi nam vsilili kakršne koli krivične meje.

Za njim so spregovorili posamezni ljudski govorniki, med katerimi je bil tudi oče narodnega junaka Janka Premka-Vojka iz St. Vida, mati Spapinova, ki je v narodno-osvobodilni borbi žrtvovala vso družino, to je štiri otroke in moža, in mladinka Marica iz Ozeljana. Tudi iz besed vseh teh je dihala odločna zahteva, da se priključi Primorska k Titovi Jugoslaviji in ogorčen protest proti varjanju ljudske volje, ki je našlo svoje oblike v predlogu o internacionalizaciji Julijske krajine in Trsta.

Kot poslednji pa je spregovoril zastopnik naše vođe sile, to je zastopnik delavstva tov. Primožič Jože Miklavž: »Ali ni že samo v tem, da predstavniki enotnih strokovnih organizacij delavcev in nameščencev nastopajo s predstavniki ljudske oblasti in JA,

velika razlika od naše preteklosti,

ko je delavstvo vodilo še borbo proti organom oblasti in armade, ki je ščitila zgolj protiljudske namene? Mi danes nastopamo skupno s predstavniki ljudske oblasti in vojske, ker je vse to v rokah ljudstva, to se pravi, da je pri nas zmagala ljudska demokracija, tista oblika oblasti, katere se boje protiljudski reakcionarni elementi in nam zaradi tega osporavajo pravico po priključitvi k FLRJ. Delavci, kmetje in delovna inteligenca smo pri nas že v času narodno osvobodilne borbe največ žrtvovali in si tako priborili svojo ljudsko oblast.

Danes pa je treba to oblast podpreti z delom,

z delom naših rok, treba je slediti jugoslovanskim tovarišem, ker si bomo tako zgradili boljše bodočnost, dokončno izbrisali sledove protiljudskega delovanja in manifestirali za priključitev k Titovi Jugoslaviji. Na današnje manifestativno in protestno

zborovanje ste prišli z zastavami in slikami naših voditeljev. Naše zastave s peterokrako zvezdo so simbol bratstva in ljubezni med narodi. Slike naših voditeljev, so slike naših sinov, ki so bili z nami skupno v borbi. Na vaših prsih imate v znak spoštovanja pripete značke Janka Premka-Vojka, ki je dal svoje življenje za našo svobodo. Prinesli ste transparente in napise v svojem materinem jeziku. Zakaj vse to? Zato, da manifestirate svojo zahtevo za priključitev Julijske krajine in Trsta k Titovi Jugoslaviji in da poveste vsemu svetu, da smatrate za svojo življenjsko bitno dolžnost, da napravite vse za to. S tem ste tudi dokazali, da hočete ohraniti vse, za kar smo se borili, umirali in za kar delamo in gradimo, to je, da si v mejah naše Jugoslavije priborimo bodočnost, kot si jo mi sami želimo.

H koncu tabora sta bili z velikim odobravanjem sprejeti naslednji resoluciji:

Predsedniku vlade Federativne ljudske republike tovarišu maršalu Titu Beograd.

Prebivalstvo Vipavske doline se je zbralo danes v Ajdovščini na vseljudskem narodnem taboru, da protestira proti načrtom italijanske rešitve ali internacionalizacije Trsta, in manifestiralo svojo odločno voljo za priključitev Federalni ljudski republiki Jugoslaviji. Prebivalstvo Julijske krajine skupaj z delovnim prebivalstvom Trsta se je borilo pod Vašim genialnim vodstvom za novo federativno Jugoslavijo proti fašističnim okupatorjem in njihovim podreptikom, narodnim izdajalcem. Sedaj hoče tudi živeti v tej novi federativni Jugoslaviji, ki je izraz njegovih stremiljenj in njegovega boja. Nova, federativna Jugoslavija je naša domovina, naša mati in mi smo in hočemo biti njeni sinovi.

Smrt fašizmu — svoboda narodu! Ajdovščina, 30. januarja 1946.

Ministru Edoardu Kardelju, vodji jugoslovanskega zastopstva na zasedanju Združenih narodov v Londonu.

Prebivalstvo Vipavske doline, zbrano v Ajdovščini na vseljudskem narodnem taboru, kjer protestira proti načrtom italijanske rešitve ali internacionalizacije Trsta, in manifestiralo svojo odločno voljo za priključitev Federalni ljudski republiki Jugoslaviji.

Ministru Edoardu Kardelju, vodji jugoslovanskega zastopstva na zasedanju Združenih narodov v Londonu.

Prebivalstvo Vipavske doline, zbrano v Ajdovščini na vseljudskem narodnem taboru, kjer protestira proti načrtom italijanske rešitve ali internacionalizacije Trsta, in manifestiralo svojo odločno voljo za priključitev Federalni ljudski republiki Jugoslaviji.

Reakcija se zaletava

Kakor plamen se je znova razbesnel na Primorskem upor. Sicer niso počile uporniške puške, toda primorsko ljudstvo, stotine in stotine borec, stotine in stotine mater padlih junakov so dvignile glas svojega silnega protesta proti vsem zločinskim poskusom reakcije, ki se trudi, da bi vsilila Primorski novo trpljenje in izkorenitje, da bi jo oropala ljudske oblasti. Nešteto krat je primorsko ljudstvo spregovorilo in vedno je ena in ista zaključna zahteva: Tukaj na primorskih tleh, kjer je zemlja prepojena s krvjo junakov, ki so umirali za pravo svobodo tega koščka naše, ljudske zemlje, kjer so goreli domovi samo zato, da je bil izgnan iz njih fašistični in imperialistični okupator, je Jugoslavija!

V srcu slehernega našega človeka je to zapisano, v plodne brazde primorske zemlje je to položeno, s krvjo junakov oškropljena kraška skala o tem priča in skoraj bi kmalu ne bilo hiše, ki ne bi nosila ponosno napisa, ki ga je zarisala nanjo težka roka delavca in kmeta: Tukaj je Titova Jugoslavija.

zborovanje ste prišli z zastavami in slikami naših voditeljev. Naše zastave s peterokrako zvezdo so simbol bratstva in ljubezni med narodi. Slike naših voditeljev, so slike naših sinov, ki so bili z nami skupno v borbi. Na vaših prsih imate v znak spoštovanja pripete značke Janka Premka-Vojka, ki je dal svoje življenje za našo svobodo. Prinesli ste transparente in napise v svojem materinem jeziku. Zakaj vse to? Zato, da manifestirate svojo zahtevo za priključitev Julijske krajine in Trsta k Titovi Jugoslaviji in da poveste vsemu svetu, da smatrate za svojo življenjsko bitno dolžnost, da napravite vse za to. S tem ste tudi dokazali, da hočete ohraniti vse, za kar smo se borili, umirali in za kar delamo in gradimo, to je, da si v mejah naše Jugoslavije priborimo bodočnost, kot si jo mi sami želimo.

H koncu tabora sta bili z velikim odobravanjem sprejeti naslednji resoluciji:

Predsedniku vlade Federativne ljudske republike tovarišu maršalu Titu Beograd.

Prebivalstvo Vipavske doline se je zbralo danes v Ajdovščini na vseljudskem narodnem taboru, da protestira proti načrtom italijanske rešitve ali internacionalizacije Trsta, in manifestiralo svojo odločno voljo za priključitev Federalni ljudski republiki Jugoslaviji. Prebivalstvo Julijske krajine skupaj z delovnim prebivalstvom Trsta se je borilo pod Vašim genialnim vodstvom za novo federativno Jugoslavijo proti fašističnim okupatorjem in njihovim podreptikom, narodnim izdajalcem. Sedaj hoče tudi živeti v tej novi federativni Jugoslaviji, ki je izraz njegovih stremiljenj in njegovega boja. Nova, federativna Jugoslavija je naša domovina, naša mati in mi smo in hočemo biti njeni sinovi.

Smrt fašizmu — svoboda narodu! Ajdovščina, 30. januarja 1946.

Ministru Edoardu Kardelju, vodji jugoslovanskega zastopstva na zasedanju Združenih narodov v Londonu.

Prebivalstvo Vipavske doline, zbrano v Ajdovščini na vseljudskem narodnem taboru, kjer protestira proti načrtom italijanske rešitve ali internacionalizacije Trsta, in manifestiralo svojo odločno voljo za priključitev Federalni ljudski republiki Jugoslaviji.

Reakcija se zaletava

Kakor plamen se je znova razbesnel na Primorskem upor. Sicer niso počile uporniške puške, toda primorsko ljudstvo, stotine in stotine borec, stotine in stotine mater padlih junakov so dvignile glas svojega silnega protesta proti vsem zločinskim poskusom reakcije, ki se trudi, da bi vsilila Primorski novo trpljenje in izkorenitje, da bi jo oropala ljudske oblasti. Nešteto krat je primorsko ljudstvo spregovorilo in vedno je ena in ista zaključna zahteva: Tukaj na primorskih tleh, kjer je zemlja prepojena s krvjo junakov, ki so umirali za pravo svobodo tega koščka naše, ljudske zemlje, kjer so goreli domovi samo zato, da je bil izgnan iz njih fašistični in imperialistični okupator, je Jugoslavija!

V srcu slehernega našega človeka je to zapisano, v plodne brazde primorske zemlje je to položeno, s krvjo junakov oškropljena kraška skala o tem priča in skoraj bi kmalu ne bilo hiše, ki ne bi nosila ponosno napisa, ki ga je zarisala nanjo težka roka delavca in kmeta: Tukaj je Titova Jugoslavija.

Primorski IX. korpus v sklopu zavezniških armad

Ko so zavezniške armade na svojem pohodu potiskale Nemce vedno bolj proti severu Italije, so dobivale borbe IX. korpusa vse večji mednarodni pomen.

Tedaj je naš veliki strateg maršal Tito izdal svojim borcem povelje: »Rušite komunikacije!«

In ravno preko ozemlja, kjer se je kretal IX. korpus, tečejo najvažnejše železniške proge — življenjske žile, ki so spajale nemško vojsko v Italiji z njenim zaledjem — z Nemčijo.

Proge Trst—Ljubljana, Trst—Gorica—Jesenice, posebno pa proge Venezia—Trst—Ljubljana—Graz—Dunaj, te so življenjske važnosti za nemško vojsko. Jugoslovanske edinice, ki so v celoti razumele in doumele važnost teh prog za Nemce, so z vsemi silami navalile na te komunikacije. Posebno ogorčene borbe pa so vodile edinice IX. korpusa na teritoriju Julijske krajine.

Edinice IX. korpusa so se ravno vrnil ena izhodiščne položaje po dobro uspeli protiofenzivi na sovražnika, ko so zvedele za splošno ofenzivo na komunikacije. Preprečiti sovražniku umik iz Italije, je bila naloga IX. korpusa. Vojaško tekmovanje je dajalo borcem obeh divizij vedno novega poleta.

Baška grapa je postala pozorišče neprestanih bojov in zmag naših borcev. Proga Jesenice—Gorica je bila stalno v zraku. Minerske skupine so pogonale v zrak osem železniških mostov in viaduktov v skupni dolžini 400 m. Proga je bila uničena na 140 mestih, poleg pa so uničili še štiri cestne mostove. Koritnica, Mohorče, Bregar, Pranger in Zapoleje, to so kraji, kjer je našlo uničenje nemških fašistov, kjer so naši fantje v jurišu izpolnili ukaz maršala Tita: rušite komunikacije!

Sovražnik je imel v teh krajih nad 350 mrtvih in okrog 500 ranjenih, število zajetih sovražnikov pa je bilo preko 100. Nadalje so edinice IX. korpusa zaplenile en top, en težki minomet, pet lahkih minometov, 11 lahkih in sedem težkih mitraljezov, več brzostrelk, pušk, pištol ter ogromno količino municije. Poleg tega so uničili 21 kamionov, dva osebna avtomobila, poškodovali pet tankov, dve lokomotive, 11 kamionov in en oklepni avtomobil.

Posebno težko borbo so vodili za Mohorče, močno utrjeno postojanko ob progi. Toda zaletu naših brigad se tudi Mohorče ni mogel ustavljati.

O tem nam pripoveduje očividec Batič Lojze:

V dolini Bače je že mrak. Svetlika se belo poslopje hiše pri Mohorcu, okoli njega so skrbno prikriti štirje bunkerji, ki branijo železniško progo, cesto in sploh prehod po dolini. Te moramo zavzeti, naj stane kar hoče. Molče se premaknemo naprej.

Borci so že zbrani na mestu.

Minerci in bombaši so se vrnili nazaj, ne da bi opravili svoje naloge. Prehud ogenj jih je sprejel in zdaj si brišejo znoj s čela — blato in zemljo z oblek.

Dani se. Postojanki prihaja pomoč, po dolini je slišati brnenje, na vidiku je sovražnikova kolona.

Napademo, sovražnik pa se poskrije, odgovarja. Borba traja ves

Načelnik IX. korpusa tov. Jakopič-Kajtimir v juliju 1944 v svobodnih predelih Primorske.

dan. Deset ubitih sovražnikov so že odnesli z bojišča, umikajo se. Tovaršem se iskro oči, vzdružali smo. Kar pridejo naj še, jim že pokažemo.

Zvečer se pripravimo na odločilen udar. Tovarši še enkrat pregledajo orožje in ga čistijo, oljijo, vse deluje v redu — brezhibno. »Mračen večer, noč bo kar temna,« si mislijo, medtem pa nas naš tovariš namestnik komandanta Dukič razdeljuje v tri sestave.

Prične se streljanje s težkim minometom. Čuje se pritajeno šumenje mine, napeto čakanje eksplozije, nenkrat preseka temo blisk in kmalu zatem odjekne silovit odmev v Baški

dolini. »Zadeli?« To vprašanje je na ustih vseh... »Naprej!« reče tovariš namestnik komandanta Dukič. Eksplozija za eksplozijo odmeva od visokih hribov, komaj odjekne prvi, že se vali po zraku drugi odmev, še silnejši; vse se mora tresti po dolini. Vmes pa udarjajo odmevi rafalov sovražnika, ki ves srdit strelja v bregove, gozdove — brez cilja.

Noč prehaja v jutro, borba pa ne izgleda, da bi šla h koncu. Sedaj, v zadnjem, da ne bi zmogli? Z močnim gromkim glasom jih pozovemo k predaji. Oni pa nam odgovore z rafalom iz strojnic... Nič! Naši oddelki se vnovič tiho približajo bunkerjem, pol ure že vlada v dolini molk, vse je tiho kakor mora. Sklonjeni se bližajo, prihajajo zadnje metre z eksplozivom v rokah in z bombami, bliskovito se poženo, vržejo. Napeti trenutki čakanja. Strahovito se posveti, še strahoviteje odmeva po dolini. Beton, kamenje, železo, zemlja, pesek leti po zraku, žvižga, tuli. Človek ogluši za trenutek, vse mu brni po ušesih in že zadoni krepki »hurra!« — »Juriš!« naših tovarišev, ki se v divjem teku poženo na bunkerje, streljajo v maso ostankov betona. Sovražnik je popolnoma onemel, brez odpora. Na razvalinah leži sedem mrtvih, trije stokajo zviti, stisnjeni, ranjeni in zapuščeni; obupni strah se jim zrcali na obrazih, samo eden je še nepoškodovan — ujet. »Juriš! Naprej v hišo!« V skokih smo prišli v bunkerje. Zavihanih rokavov, z orožjem v roki, potni in zasopli se znajdemo v hiši, vse je naše, plen — plačilo težko prestane dolge, srdite borbe. Minometi, strojnice, municija, obleke, oprema, mnogo je tega blaga, a ni ga časa šteti. Stikamo naprej za sovražnikom. Toda nikjer nobenega, utekli so, prebredli vodo, bežali v hrib, gozd, naprej, čimprej oddod...

Zberemo se, tišina je zavladala po dolini, našemu veselju pa ni bilo konca. Vsem se iskro oči, žare obrazi. Nabiramo plen, zapisujemo, štejemo, natovarjamo in le naprej, brez miru.

Mohorče je za nami!

Pomen likvidacije postojank v Baški grapi je velik — vse večji pa je bil pomen razrušenih komunikacij. Brez dvoma je pomenilo 400 m porušeni mostov za dolgo dobo (5 mesecev) zastoj v železniškem prometu.

Šef anglo-ameriške vojaške misije major Moore je sam izjavil, da si

Štab IX. korpusa na položaju nad Črnim vrhom leta 1944. V sredi poveljnik korpusa generalni major Lado Ambrožič-Novljan.

niči ne moremo predstavljati, kako velika je bila s tem naša pomoč anglo-ameriškim silam, ki so prodirale proti severu Italije.

Baška grapa je brez dvoma eden največjih uspehov edinic devetega korpusa.

Vojaška aktivnost naših edinic je resno vznemirjala sovražnika. Uničene postojanke na Gorenjskem, na Vipavskem, za promet popolnoma onesposobljena Kanalska dolina in Baška grapa, to je pomenilo občuten udarec za okupatorja. Zavezniška ofenziva v Italiji je zahtevala vedno novih sil, ki pa jih niso mogli dovažati na bojišče zaradi akcij edinic IX. korpusa.

Zato je sovražnik zbral večje sile in udaril na edinice IX. korpusa iz Kanalske doline, Gorice in Vipavske doline, hoteč jih razbiti in zmanjšati njih ofenzivnost. Razvile so se srdite borbe, iz katerih pa so izšle naše brigade kot zmagovalke. Pod Predmejo so Gradnikovci popolnoma razbili motorizirano kolono in se je le nekaterim sovražnikom posrečil umik. V borbah na Banjšicah pa so si borci Kosovelove brigade priborili prve »šarce«. Tu je, žal, padel komandant XXX. divizije tov. podpolkovnik Ivan Turšič—Istok, ki ga je poznala vsa Primorska kot hrabrega, neustrašenega borca za svobodo primorskega ljudstva.

Od zmage do zmage so vihrale primorske brigade.

Uničeni, požgani sovražni kamioni na česti Ajdovščina—Gorica so bili priča, da so borci IX. korpusa trdno odločeni iti preko vseh ovir ter tolči in dotolči sovraga tudi v njegovem lastnem brlogu.

Edinice niso mirovale. Po razbiti sovražni ofenzivi so edinice jurišale na gnezdo izdajalcev — domobrancev — Črni vrh in popolnoma uničile ta primorski Turjak.

Zatem pa je XXXI. divizija prekoračila mejo, udarila na Gorenjsko in Dolomite, likvidirala glavne sovražne postojanke v Poljanski dolini in združila Gorenjsko s Primorsko.

Sovražnik je začel z novimi izpadi in prodr ob močnem topovskem ognju prav do Trnovega. Toda Kosovelovci so s svojimi ostrostrelnskimi skupinami v nekaj dneh potokli preko 50 sovražnih vojakov in jih prisilili k umiku.

Odločen nastop edinic IX. korpusa pa je prisilil sovražnika, da se ni umaknil samo s Trnovega, ampak je 23. novembra izpraznil vso Vipavsko dolino.

Ajdovščina in Vipavska sta po enem letu pozdravili v svoji sredi svoje borce. V osvobojeni Ajdovščini in Vipavi so se navdušene množice zgrinjale na zborovanjih in prireditvah in se navduševale nad umetniško izvajanimi točkami. Niso se mogli dovolj načuditi sili ljudske armade, ki ne pozna samo sile orožja, ki se bori tudi s silo duha.

Kmalu nato je bila odprta v obeh vipavskih trgih razstava svobodnega tiska — to je bila prva razstava slovenskega tiska na Primorskem sploh. Uspeh razstave je bil ogromen; saj so se do takrat zaslepljeni Ajdovci na lastne oči prepričali, da se v svobodnih gozdovih, v krvi in ognju, v trpljenju večkrat lačnih in strganih borcev ustvarja nova, svobodna, resnično demokratična Jugoslavija.

Tako usodo so pisali fašisti in imperialisti našemu poštenemu ljudstvu

To hočejo zopet tisti, ki govore o »avtonomiji«, o »internacionalizaciji« ali pa o priključitvi Julijske Krajine k Italiji. Posnetki žrtev divjanja fašističnih imperialistov in njihovih pomagačev v okolici Ilirske Bistrice v času naše domovinske vojne.

